

УДК 811.161.3'373.23

Г. В. Юдзянкова

МІФАЛОГІЯ ЯК СФЕРА-КРЫНІЦА УНІВЕРСАЛЬНА-ПРЭЦЭДЭНТНЫХ АНТРАПОНІМАЎ

У артыкуле прааналізаваны адзін з класаў прэцэдэнтнага імя – прэцэдэнтныя антрапонімы, што генетычна ўзыходзяць да сферы-крыніцы «Міфалогія». На матэрыяле мастацкіх твораў беларускіх пісьменнікаў другой паловы XIX стагоддзя разгледжаны асноўныя спосабы канатацыйнага ўжывання такіх адзінак у мастацкім тэксце.

Уводзіны

Накіраванасць мастацкага тэксту на стварэнне экспрэсіўных вобразаў і разам з гэтым даступнасць выкладу аўтарскай задумы патрабуе ад пісьменніка пошуку адпаведных моўных сродкаў, якія б найбольш лаканічна і эмацыйна ўздзейнічалі на чытача. Таму для мастацкай літаратуры даволі характэрнай з'яўляецца інтэртэкстуальнасць, якая можа выяўляцца праз актуалізацыю **прэцэдэнтнага імя** – «індывідуальнае імя, звязанае з шырока вядомым тэкстам, які, часцей за ўсё, адносіцца да прэцэдэнтнага (*Бандароўна, Гражына, Абломаў, Тарас Бульба, Гамлет*), або з сітуацыяй, шырока вядомай носьбітам маўлення і адначасова прэцэдэнтнай (*дзед Талаш, Гастэла, Іван Сусанін, Калумб*), імя-сімвал, якое паказвае на некаторую эталонную сукупнасць пэўных якасцей (*Скарына, Рагнеда, Быкаў, Моцарт, Ламаносаў*)» [1, 108]. Аднак у сучаснай лінгвістычнай навуцы для дэфініцыі такіх адзінак выкарыстоўваюцца і іншыя тэрміны: рэмінісцэнтнае імя (А. Супрун, А. Фамін), логаэпісітэма (В. Кастамараў, Н. Бурвікова), элемент вертыкальнага кантэксту (В. Ахманова, І. Гюбенет), алюзійны антрапонім (М. Салаўёва, М. Захарова), імя, якое ўтрымлівае культурна-знакавую інфармацыю (Ю. Пікулева, Ю. Гурская).

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

У мастацкіх творах беларускіх пісьменнікаў 2-й паловы XIX стагоддзя (Ф. Багушэвіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, К. Каганца, В. Каратынскага, Янкі Лучыны і інш.) намі выяўлены такія прадуктыўныя сферы-крыніцы прэцэдэнтнасці, як: 1) літаратура, 2) гісторыя, 3) міфалогія, 4) Біблія; 5) навука; 6) мастацтва. Асаблівае месца належыць «Міфалогіі», прадстаўленая **міфонімамі** (уласнымі імёнамі любой сферы анамастычнай прасторы: у міфах, эпапеях, казках, былінах), якія дзякуючы сваёй шырокай вядомасці лёгка ўспрымаюцца чытачом і ствараюць магчымасці для апеляцыі да адпаведных асабістых якасцей, сітуацый, выказванняў і тэкстаў.

Корпус міфонімаў складае 16% ад агульнай колькасці зафіксаваных ПА. Гэта 26 адзінак (123 словаўжыванні), сярод якіх мы вылучаем міфатапонімы (імёны багоў) і міфаантрапонімы (імёны герояў, муз і німфаў), што ўзыходзяць да антычнай (*Амур, Апалон, Ахілес (Ахіл), Бахус (Бах), Венера, Веста, Геба, Гектар, Геркулес, Гіменей (Гімен), Дафна, Зеўс, Лібітына, Марс, Марфей, Мельпамена, Нептун, Пігмаліён, Плутон, Сатурн, Тантал, Феб, Хлоя, Юпітэр*) і славянскай (*Баян, Лада*) міфалагічных сістэм.

Ю. Карпенка адзначае, што «міфалагічнасць імёнаў пераважна вызначаецца іх паэтычным арэалам, а ў пэўным кантэксце яны называюць – у гармоніі са сваім міфалагічным нападуненнем – рэчы сучасныя, патрэбныя паэту ў канкрэтным творы» [2, 97]. У межах нашага даследавання мы разглядаем прэцэдэнтныя міфонімы (як адзін з відаў прэцэдэнтных імёнаў, у прыватнасці антрапонімаў) паводле іх суаднесенасці з першасным дэнататам і ў якасці апорнай прымаем класіфікацыю С. Кушнярук, якая выдзяляе: 1) прэцэдэнтныя імёны (П), якія прама суадносяцца з першасным дэнататам; 2) П, актуальны сэнс якіх сумяшчае першасны дэнатат і дэнатат аб'екта параўнання; 3) П з размытай дэнататыўнай

суднесенасцю [3, 184]. Аналізуючы функцыянаванне прэцэдэнтных міфонімаў, мы абіраем таксама і на класіфікацыю Д. Гудкова (дэнататыўнае і канатацыйнае ўжыванне прэцэдэнтных імёнаў). Згодна з гэтымі дзвюма канцэпцыямі, антрапонімы са сферай-крыніцай «Міфалогія» мы разглядаем як клас прэцэдэнтных імёнаў з размытай дэнататыўнай суднесенасцю (але з дакладнымі суб'ектыўнымі ўяўленнямі пра дэнатат), якія функцыянуюць выключна канатацыйна і могуць характарызаваць асобу па адным ці некалькіх параметрах ці актуалізоўваць іншыя прэцэдэнтныя феномены (выказванне, сітуацыю, тэкст). У мастацкіх творах беларускіх пісьменнікаў 2-й паловы XIX стагоддзя намі зафіксаваны наступныя спосабы ўжывання такіх адзінак:

1. Інтэлектуальнае ўзбагачэнне прэцэдэнтных міфонімаў (ПМ) праз выяўленне нацыянальна-культурных асаблівасцей беларускага этнасу. Гэты спосаб ужывання ПМ самы прадуктыўны і прадстаўлены 13 адзінкамі: *Амур, Бахус, Венера, Веста, Геба, Геркулес, Дафна, Зеўс, Марс, Нептун, Сатурн, Хлоя, Юнітэр*. 11 з пералічаных міфонімаў актуалізаваны ў кантэксце травесційнай паэмы К. Вераніцына «Тарас на Парнасе», дзе яны захавалі свой эмацыйны патэнцыял, назапашаны на працягу стагоддзяў, аднак набылі новыя метамарфозныя канатацыі – «дадатковыя семантычныя і стылістычныя адценні, якія накладваюцца на асноўнае значэнне і надаюць эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку выказванню (урачыстасць, фамільярнасць і інш.)» [4, 68]. Спробай сістэматызацыі такіх адзінак з'яўляецца «Слоўнік канатацыйных уласных імёнаў» Яўгена Оціна [5], дзе засведчана і ўсебакова растлумачана больш за 550 канатонімаў, у тым ліку і такіх, якія выкарыстаны ў аналізуемым намі творы. Услед за ўкраінскім лінгвістам пад канатонімамі мы разумеем імя ў спецыфічным прамежковым стане, залежным як ад ступені блізкасці да таго ці іншага «полюсу», так і да мноства іншых фактараў.

Г. Лукаш, разглядаючы міфалагічныя канатонімы, адзначае, што гэтыя адзінкі можна лічыць прэцэдэнтнымі, паколькі яны абіраюцца на традыцыйныя архетыпічныя матывы. Але нягледзячы на набыццё новых канатэм у працэсе ўжывання ў мове мастацкага твора, міфонімы ўсё ж захоўваюць сваю архетыпічную канатэму [6, 59]. Так, міфатопанім *Парнас* у тэксце паэмы не гара, дзе ў адпаведнасці з грэчаскай міфалогіяй жыў Апалон і музы, якія апякалі розныя галіны мастацтва. *Парнас* у творы «найперш успрымаецца як сукупнасць дасягненняў народа за ўвесь перыяд яго развіцця ў розных відах мастацтва» [7, 36]. Разам з гэтым, *Парнас* адначасна ўвасабляе і *Алімп* з антычнай міфалогіі: калі Тарас узабраўся на гару, то ўбачыў, што там жывуць не пісьменнікі, а алімпійскія багі (параўн.: *Алімп* – гара, на якой жывуць багі). Як адзначаюць даследчыкі, аўтара твора нельга падазраваць у элементарным няведанні антычнай міфалогіі, паколькі ён наўмысна блытае *Парнас* з *Алімпам*, падкрэсліваючы, што бачыць сваю галоўную задачу ў іншым [8, 235]. Такім чынам, рэальны аронім *Парнас*, які спачатку трансанімізаваўся ў міфонім з канатацыйным значэннем 'вяршыня паэтычнага майстэрства, прызнанне', у тэксце паэмы набывае і яшчэ адну канатэму – 'абраная публіка': *Прышоў я бліжай, што за ліха: / Народ не просты, ўсё паны. / Хто дужа шпарка, хто паціху, / Ўсе лезуць на гару яны* [9, 16].

Семантыка канатоніма-міфоніма *Парнас* прадвызначае наяўнасць актыўнай асобы, якая павінна не проста існаваць, а ўладарыць. Таму невыпадковым з'яўляецца выбар міфоніма *Зеўс* (параўн.: *Зеўс* (грэч.) – вярхоўны бог, цар і бацька багоў і людзей). Новыя сацыяльна-ацэнныя канатацыі паэтонім *Зеўс* набывае праз яго актуалізацыю ў звычайным сялянскім асяроддзі (*Зевес жа наўзніч лёг на печы, / Сярмягу ў голавы паклаў... / Ён грэў на печы стары плечы / І нешта ў барадзе шукаў* [9, 18]) і праз пэўныя паводзіны, якія перадаюцца ў паэме стылістычна зніжанымі выразамі (*А Зеўс тым часам насцябаўся, / Што носам чуць зямлю не рыў... / Любіў ён цешыць грэшна цела / Ды часам лоўка падгуляць* [9, 19]). Як адзначаюць даследчыкі, у паэме багі апранаюць маскі сялянаў і ўсім сваім ладам жыцця нагадваюць апошніх, аднак функцыі і тэмперамент кожнага адпавядае міфалагічнаму [10, 11]. Так, *Зеўс-сялянін* захававу сваю «антычную» магутнасць і ўладарнасць: *Вось затраслася ўся гара: / Зевес на печы зварухнуўся, / Зяўнуў і дужа пацягнуўся / Ды кажа: «Есці ўжо пара!»* [9, 19]. Адною з асаблівасцей паэмы з'яўляецца выкарыстанне аўтарам «паралельнага» міфоніма *Юнітэр* для актуалізацыі асобы, што кіруе на Парнасе: *Глядзеў Юнітэр і дзівіўся, / І пад дуду ў далоні біў* [9, 20].

Такім чынам, міфонім *Зеўс* набыў у гэксце паэмы канатэму 'кіраўнік'. У астатніх жа насельнікаў *Парнаса* адсутнічае гэтая панская ўладарнасць.

Так, герайна, ідэнтыфікаваная міфатэонімам *Геба* з прэпазіцыйным спалучэннем «праворна дзеўка», займаецца зусім нябоскімі, а звычайнымі жаночымі справамі па гаспадарцы: *Яна ў найміткі ў неба ўзята, / Каб есць варыць і плаціць мыць* [9, 19]. Аднак нават і ў гэтым прасочваюцца першапачатковыя базавыя канатацыі: параўн.: *Геба* – багіня юнацтва, якая на балях багоў выконвала абавязкі віначэрпаньня. Згодна з антычнай, але ў рамках беларускай нацыянальнай традыцыі іранічна малое аўтар прыгажуню Венеру: *Прыгожа, стройна цераз меру, / Пяром не можна апісаць. / Чырвона, тоўста, круглаліца / І вочы, як на калясе, / Як жар, гарыць яе спадніца, / І стужкі ўплецены ў касе* [9, 20] (параўн.: *Венера* – багіня каханьня і хараства).

Пра глыбокае веданне аўтарам антычнай міфалогіі сведчыць увядзненне вобраза бога каханьня *Амура* праз анамастычную перыфразу, якая таксама адаптавана да простага сялянскага побыту: *Хлапчына нейкі круглалікі, / Ўвесь кучаравы, як баран, / І за плячмі ў яго вялікі / Прычэплен лук быў і калчан* [9, 16]. Шматаспектнае валоданне семантыкай міфоніма праяўляецца і ў «лёгкіх», бесклапотных паводзінах маладога бога-сялянкіна: *Амур жа з дзеўкамі жартуе, / Ну, проста смех ажно бярэ! / То ён знянцу пацалуе, / То хустку з галавы здзярэ; / То на гармоніку зайграе, / То німфам песню запяе...* [9, 18].

Як адзначае Я. Оцін, прамежкавае значэнне некаторых мезалекс (уласных імёнаў, якія займаюць сярэдняе становішча паміж абсалютнымі онімамі і апелятывамі) можа мець працяг у наступным звязе семантычнага развіцця – прамым лексічным значэнні адканатонічных апелятываў [11, 56]. Так міфатэонім *Бах* (*Бахус*) ужываецца ў гэксце паэмы побач з назоўнікамі «гарэлка», «чаркі», чым адразу ж скіроўвае «вучонага чытача» да антычнага бога (параўн.: *Бахус* – бог весялосці, віна), а невучонаму апелятыў *бахус* быў добра вядомы са значэннем 'п'яніца'. Лексема *бахус* была зафіксавана яшчэ ў слоўніку І. Насовіча: 1) 'пьяніца'; 2) 'высокорослый, дородный мужчина' [12, 17]. Такім чынам, нягледзячы на тое, што ўсе міфонімы, ужытыя ў паэме, належаць адной часовай прасторы, некаторыя з іх больш сацыялізаваныя ў параўнанні з іншымі.

Канатонімы вельмі актыўна ўдзельнічаюць у працэсах трансанімізацыі, таму намі асобна вылучаны такія міфатэонімы, як *Нептун*, *Сатурн*, *Марс*. Героі паэмы, ідэнтыфікаваныя гэтымі імёнамі, толькі часткова захавалі функцыянальную прыналежнасць да антычных багоў, паколькі заняткі ў іх зусім не панскія. Так, *Нептун* хоць і знаходзіцца ў звыклай для сябе воднай стыхіі, аднак не кіруе морам, а чыніць рыбакоўныя снасці, нагадваючы звычайнага рыбака: *Нептун на лаўцы чыніць сеці / І восці садзіць на шасты, / Пры ім жа, мусіць, яго дзеці / Дзіравы ладзяць нераты* [9, 18]. *Сатурну* (богу часу) патрэбна шмат абутку – вядома, час не стаіць на месцы. Улічваючы, што ўсяму твору нададзены прыкметны нацыяльны каларыт, то не дзіва, што персанаж з імем *Сатурн* носіць тыповыя сялянскія лапці і сам жа іх пляце: *Сатурн там лыкі размачыўшы, / Падвіркай лапці падплятаў; / Па свеце добра пахадзіўшы, / Лапцэй ён многа патаптаў* [9, 18]. Простым задзірыстым хлопцам адлюстраваны ў паэме *Марс*: *Вось б'юцца Марс ды з Геркулесам, / А Геркулес, як той мядзведзь, – / Каб цешыць старага Зевеса, / Хахол ён Марсу добра мнець* [9, 18]. Усе пералічаныя міфатэонімы ў працэсе міжвідаввой трансанімізацыі перайшлі ў разрад планетонімаў *Нептун*, *Сатурн*, *Марс*. Так, онім *Марс*, набыўшы новыя семантычныя прырашчэнні, часцей функцыянуе ў мове як узуальны канататыўны планетонім са значэннем 'аддаленае месца' [11, 58], а таксама як канататыўны айконім [13, 313].

Такім чынам, у паэме перавернута традыцыйнае ўяўленне пра стан рэчаў у сусвеце, аднак прыраўноўванне багоў да сялян не ўспрымаецца як прыніжэнне. Травесцыя «Тарас на Парнасе», напісаная ў межах свайго часу як супрацьпастаўленне класічным традыцыям, яскрава адлюстравала асаблівасці беларускага побыту не толькі праз трапны падбор моўных выяўленчых сродкаў для характарыстыкі багоў-сялян (*начоўкі, кашулі, парткі, лапці, нерат, кулеш, крупень*), але і праз дадатковыя парадыйныя канатацыі, якія праілюструем зводнай табліцай.

Табліца

Міфонім	Культуралагічнае значэнне	Канататыўнае значэнне ў паэме «Тарас на Парнасе»
Амур (рым.), міфатэонім	Бог кахання	Вясёлы малады хлопец
Бахус (грэч.), міфатэонім	Бог весялосці, віна	П'яніца
Венера (рым.), міфатэонім	Багіня кахання і хараства	Прыгожая беларуская сялянская кабета
Веста (рым.), міфатэонім	Багіня захавання агню і хатняга агменю	Гаспадыня
Геба (грэч.), міфатэонім	Багіня юнацтва, якая на балях багоў выконвала абавязкі віначэрпання	Клапатлівая гаспадыня
Геркулес (рым.), міфаантрапонім	Герой, надзелены незвычайнай фізічнай сілай	Асілак
Зеўс (грэч.), міфатэонім	Вярхоўны бог, цар і бацька багоў і людзей	Кіраўнік
Марс (рым.), міфатэонім	Бог вайны	Задзірлівы дужы хлопец
Нептун (рым.), міфатэонім	Бог мораў	Рыбак
Парнас (грэч.), міфатэонім	Горны масіў у Факідзе; месцазнаходжанне Апалона і муз	Гара для абранай публікі
Сатурн (рым.), міфатэонім	Адзін з найстаражытнейшых багоў, атаясамліваецца з міфамі пра бога Кронаса, які з'яўляўся багам часу	Працавіты селянін
Юпітэр (рым.), міфатэонім	Бог неба, уладальнік грому і маланкі	Кіраўнік

ПМ Хлоя і Дафна (якімі ў антычнай міфалогіі ідэнтыфікаваліся німфы) у кантэксте паэмы В. Дуніна-Марцінкевіча «Літаратарскія клопаты» дэміфалагізуюцца і набываюць рэферэнтныя канатацыі 'пастушка' і 'маладая незамужняя дзяўчына' суадносна: *Здароў! А пан Вінцэнты? / Чамусьці кіслы сёння: ой ці не дайчэнту / Сыграўся ў карты? Ці якая, можа, Хлоя / Замкнула сэрцайка сваё перад табою?* [14, 262]; *А то і Дафны там [у беларускай вёсцы – Г. Ю.] – зусім не краскі, / Кудлатыя, як тыя німфы з казкі... / Так думаў я калісьці, ды, мой мілы божа, / Як думка ў чалавека адмяніцца можа!* [14, 268].

2. ПМ, якія характарызуюць асобу па адной прымеце:

– паводле атрыбутаў: *Ў струны веічыя грывні, цуда выкажы ў гімне, Ліра – слава Баяна* [15, 95]. У прыведзеным прыкладзе імя легендарнага ўсходнеславянскага песняра Баяна актуалізуецца як эталон паэта, якім уяўляе сабе Янка Лучына Уладзіслава Сыракомлю, называючы яго «лірнікам вясковым»;

– паводле падабенства сітуацый: *Але, як прывід адступіць, бывала, Распаччу сэрца тады разварушу, Моцна пакутую, киталтам Тантала, / І ненавідзец свет мушу* [16, 100] – пакуты Тантала Ф. Багушэвіч параўноўвае з асабістымі пакутамі ў сувязі з супярэчлівым станам сваёй Радзімы, свайго народа ў 2-й палове XIX стагоддзя; *Праступнікаў караў Юпітэр перунамі, / Яна ж, за шчырае каханне, / За ўсё маё самаадданне / Загадае мне плакаць скрыўджаных слязамі* [14, 105] – так гаворыць Эдмунд, расчараваны ў сваёй каханай Аліне Паэтніцкай, якая беспадстаўна аддае яго ад сябе, паколькі лічыць ворагам і злачынцам; *І, як Плутона на троне, больш за іншых варты, / З паважнай мінаю шліфую Фелікс карты. / Ён пан тут самаўладны на зялёным полі...* [14, 264] – падставай для параўнання з'явілася падабенства сітуацыі ўладарства Плутона (у царстве памерлых) і Фелікса (у гульнёвым доме).

3. ПМ, якія характарызуюць асобу па некалькіх параметрах: *З лучынай яснаю на чоўне калыўным, / Нібы Нептун з трызубам, з восценом даўгім Плыве адважны сын Палесся* [15, 70] – прыклад ілюструе актуалізацыю неад’емнага атрыбута бога мораў Нептуна (трызубца) у спалучэнні з падабенствам сітуацый (як і Нептун, Грышка адчувае сябе гаспадаром вадзяной стыхіі ў начной імгле).

4. Апеляцыя да інварыянта ПМ (зыходзячы з іх функцыянальнай значнасці ў антычным ці славянскім пантэонах): *О, любая, калі ты маеш з неба Дар паэтычнага прамоўцы, І калі ты ў сваёй галоўцы, Як промні ззяючага Феба, Намеры, думкі творчыя займела, Няхай рука твая іх піша смела* [14, 98]; *О Апалон-бажок! У дрэнным я настроі, Ты, можа, развяселиш, лютню мо настроіш?* [14, 380] – міфатэонім Апалон (грэч.), ці Феб (рым.), у прыведзеным кантэксце рэпрэзентуе сваё энцыклапедычнае значэнне 'бог святла, мастацтва, мудрасці'. *Я муз паклоннік, а служу я Мельпамене, Па гэтаму пустыя у мяне кішэні!* [14, 274] – актуалізацыя музы трагеды адлюстроўвае асабістую трагедыю большасці творчых людзей – беднасць. *Залатая цацка – гэта образ Лады... Хто з вас образ Лады спытае насіць, Таму у роскашы, і часці век свой жыць* [14, 215]. *О, зорка-галубка, Скажы, мая любка, Ці сплюшчыў анёлак мой вочы? Калі ёй ад ранку Пяе калыханку Марфей, – пажадай добрай ночы* [14, 419] – міфатэонім Марфей, ужыты ў значэнні 'бог сну', у поўнай ступені адлюстроўвае клопат аб каханай і заклікае ахоўваць яе сон.

5. ПМ актуалізуюць прэцэдэнтны тэкст: *Каб ты, адважны Гектар, мог прадбачыць, Што згінеш у баі, лёс мог бы перайначыць – Сядзеў бы ў Троі. І Ахіл не пайшоў бы ў схватку, Каб знаў, што нехта там стралою прашые пятку, Напэўна б сталлю акаваў спярша сандалы* [14, 392] – праз міфаантрапонімы Гектар і Ахіл (Ахілес) актуалізуецца універсальна-прэцэдэнтны тэкст – стражытнагрэчаская эпічная паэма «Іліяда» Гамера. *Глядзяць жа ўсе на статую Венеры, Аднак назваў бы я найнакш, як шалам, Каб, як Пігмаліён, палаць пачуццём стальым Да статуі* [14, 104] – рэпрэзентацыя міфонімаў Венера і Пігмаліён адрасуе чытача да вядомага стражытнагрэчаскага міфа.

6. ПМ, у актуальным сэнсе якіх суіснуюць першасны прэцэдэнтны тэкст (ПТ) і тэкст беларускай літаратуры таго перыяду: *Я дзёрся праз кусты, разносіліся ўдары, Яшчэ нябожчыка ўсё Грышка кіем жарыў, Чыніў з ахвяры здзек, аж анямеў быў лес, Як з трупа Гектара калысьці Ахілес* [15, 61] – падставай для параўнання з’явілася падабенства сітуацый, у якіх апынуліся Ахілес з «Іліяды» Гамера і ляснік Грышка з паэмы Янкі Лучыны «Паляўнічыя акварэлькі з Палесся» – трыумф над пераможаным ворагам. *Што там Гектара бойка са слаўным Ахілам, Нават слава Баяра здалася б пахілай, Сам здзівіўся б Завіша, ўлюбёнец палякаў, Каб пабачыў удары зацятых ваякаў!* [14, 314] – апеляцыя да ПТ («Іліяда» Гамера) спрыяе гіпербалізацыі дзеянняў Далілы з паэмы В. Дуніна-Марцінкевіча «Шведы на Літве», больш пераканальнаму ўздзеянню на чытача.

7. ПМ уваходзяць у склад анамастычнай перыфразы, спецыфіка якой вызначаецца перш за ўсё планам зместу самой прэцэдэнтнай адзінкі. Як сцвярджае В. Калінкін, «анамастычнай перыфразай можна лічыць толькі такі спосаб намінацыі (асобы, аб’екта, з’явы і г. д.), пры якім унутры выказвання прамая намінацыя адсутнічае, а тая намінацыйная канструкцыя, што яе замяняе, уяўляе сабой троп ці з’яўляецца іншасказальнай хаця б мінімальна» [17, 224]. Такі спосаб прадстаўлены наступнымі трыма канструкцыямі: *затак Гімена* – 'дзіця': *І Саламон, як рассудзіць прыйшлося матак, Якой аздаць дзіцятка – Гімена затак, Не гэткаі клопат меў, як гэты твой мучыцель...* [14, 393] (параўн.: Гіменей (грэч.) – бог кахання і шлюбу); *сустрэцца з Лібітынай* – 'памерці': *Ужо ён з Лібітынаю сустрэўся строгай, Жыў для людзей, добра зрабіў ім многа!* [14, 395] (параўн.: Лібітына (грэч.) – багіня пахавання); *браты па Апалоне* – 'паэты': *Пісакі вечныя, браты па Апалоне! І вы мне памажыце, я прашу, сягоння!* [14, 380].

Характэрна, што ўжо ў мове новай беларускай літаратуры 2-й паловы XIX стагоддзя назіраецца ўключэнне ў склад актуалізаванага міфоніма характарызуючых эпітэтаў, якія пашыраюць уяўленне пра пэўны персанаж з антычнай міфалогіі: *ззяючы Феб, адважны Гектар, слаўны Ахіл*.

Вывады

Такім чынам, антычная і славянская міфалогія далі сусветнай літаратуры мноства ўласных імёнаў, якія маюць шматлікія інтэртэкстуальныя сувязі і з'яўляюцца дэрывацыйнай базай для стварэння прэцэдэнтных адзінак, што выклікаюць у чытачоў устойлівыя, а гэта значыць прадказальныя асацыяцыі і ўяўленні. Прэцэдэнтныя міфонімы валодаюць якасцю канцэнтраваць у сабе цэлыя міфалагічныя сюжэты, што дае падставу гаварыць пра гэтыя прэцэдэнтныя адзінкі як пра найбольш інтэлектуальна насычаныя і здольныя да набыцця новых канататыўных сузначэнняў сярод усіх прэцэдэнтных імёнаў.

Літаратура

1. Гудков, Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М.: ИТДК «Гнозис», 2003. – 288 с.
2. Карпенко, Ю. О. Антична міфалогія як поэтычна зброя / Ю. О. Карпенко // Записки з ономастики : зб. наук. праць / відп. ред. Ю. О. Карпенко. – Одеса, 2002. – Вып. 6. – С. 93–108.
3. Кушнерук, С. Л. Сопоставительное исследование прецедентных имён в российской и американской рекламе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / С. Л. Кушнерук. – Челябинск, 2006. – 213 л.
4. Сцяцко, П. У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П. У. Сцяцко, М. Ф. Гуліцкі, Л. А. Антанюк. – Мінск : Выш. шк., 1990. – 220 с.
5. Отин, Е. С. Словарь коннотативных имён собственных / Е. С. Отин. – М.; Донецк : А Темп, 2006. – 435 с.
6. Лукаш, Г. П. Міф і міфалогічныя кантонімы / Г. П. Лукаш // Λογος ὀνομαστικῆς. – 2006. – № 1. – С. 58–65.
7. Лебедзеў, У. А. Народнасць літаратуры як вызначальная праблема паэмы «Тарас на Парнасе» / У. А. Лебедзеў // Беларуская мова і літаратура. – 2003. – № 6. – С. 35–42.
8. Гісторыя беларускай літаратуры XI–XIX стагоддзяў : у 2 т. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы. – Мінск : Бел. навука, 2007. – Т. 2 : Новая літаратура: другая палова XVIII–XIX стагоддзя. – 582 с.
9. Тарас на Парнасе // Беларуская літаратура XIX стагоддзя. Хрэстаматыя. – Мінск : Выш. шк., 1988. – С. 14–21.
10. Тычына, З. Карнавальны «свет наадварот» у паэме «Тарас на Парнасе» Канстанціна Вераніцына / З. Тычына // Роднае слова. – 2007. – № 4. – С. 9–11.
11. Отин, Е. С. Коннотативные онимы и их производные в историко-этимологическом словаре русского языка / Е. С. Отин // Вопросы языкознания. – 2003. – № 2. – С. 55–72.
12. Насовіч, І. Слоўнік беларускай мовы / І. Насовіч. – Мінск : БелСЭ, 1983. – 792 с.
13. Шур, В. Некаторыя асаблівасці канатаніміі ў творах беларускай мастацкай літаратуры / В. Шур // Наука, образование и культура: состояние и перспективы инновационного развития : материалы Междунар. науч.-практ. конф., Мозырь, 27–28 марта 2008 г. : в 2 ч. / Мозыр. гос. пед. ун-т имени И. П. Шамякина; редкол.: В. В. Валетов (гл. ред.) [и др.]. – Мозырь, 2008. – Ч. 2. – С. 312–314.
14. Дунін-Марцінкевіч, В. Творы / В. Дунін-Марцінкевіч. – Мінск : Маст. літ., 1984. – 527 с.
15. Лучына, Я. Творы: Вершы, нарысы, пераклады, лісты / Я. Лучына ; уклад. і прадм. У. Мархеля. – Мінск : Маст. літ., 1988. – 214 с.
16. Багушэвіч, Ф. Творы: вершы, паэмы, апавяданні, артыкулы, лісты / Ф. Багушэвіч. – Мінск : Маст. літ., 1991. – 309 с.
17. Калинин, В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1991. – 408 с.

Summary

The article deals with one of the types of precedential names – precedential anthroponymes, originated from the sphere-source «Mythology». The main means of the connotative usage of such units are regarded in belles-lettres works of Belarusian writers of the second half of the XIXth century.

Паступіў у рэдакцыю 08.09.09.